

דברים פרק ג

(כג) וְאַתְּחַנֵּן אֶל יְקוֹק בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר: (כד) אֲדַנִּי יְקוֹק אַתָּה הַחֲלוּת לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גְּדֻלְךָ וְאֶת יְדְךָ הַחֲזִיקָה אֲשֶׁר מִי אֶל בְּשָׂמַיִם וּבְאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיךָ וּכְגִבּוֹרֹתֶיךָ: (כה) אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר פָּעַבְר הִירְדֵן הֵהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהִלְבֵּנוּ: (כו) וַיִּתְעַבֵּר יְקוֹק בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְקוֹק אֵלַי רַב לְךָ אֵל תּוֹסֵף דְּבַר אֵלַי עוֹד בְּדַבְּרִי הַזֶּה: (כז) עֲלֶה רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְשֵׂא עֵינֶיךָ יְמָה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרָחָה וְרֵאָה בְּעֵינֶיךָ כִּי לֹא תִעָבֵר אֶת הִירְדֵן הַזֶּה:

רש"י

(כג) **ואתחנן** - אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם. אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם. לפי שאמר לו (שמות לג יט) וחנותי את אשר אחון, אמר לו בלשון ואתחנן. דבר אחר זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה, כדאיתא בספרי: **בעת ההיא** - לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמייתי שמא הותר הנדר: **לאמר** - זה אחד משלש מקומות שאמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי אם לאו: (כד) **ה' אלהים** - רחום בדין: **אתה החלות להראות את עבדך** - פתח להיות עומד ומתפלל, אף על פי שנגזרה גזירה. אמר לו ממך למדתי, שאמרת לי (שמות לב י) ועתה הניחה לי, וכי תופס הייתי בך, אלא לפתוח פתח, שבי תלוי להתפלל עליהם, כמו כן הייתי סבור לעשות עכשיו: **את גדלך** - זו מדת טובך וכן הוא אומר (במדבר יד יז) ועתה יגדל נא כח ה': **ואת ידך** - זו ימינך, שהיא פשוטה לכל באי עולם: **החזקה** - שאתה כובש ברחמים את מדת הדין החזקה: **אשר מי אל וגו'** - אינך דומה למלך בשר ודם, שיש לו יועצין וסנקטוריון הממחין בידו כשרוצה לעשות חסד ולעבור על מדותיו, אתה אין מי ימחה בידך אם תמחול לי נתבטל גזירתך. ולפי פשוטו אתה החלות להראות את עבדך מלחמת סיחון ועוג, כדכתיב (דברים ב לא) ראה החלותי תת לפניך, הראני מלחמת שלושים ואחד מלכים: (כה) **אעברה נא** - אין נא אלא לשון בקשה: **ההר הטוב הזה** - זו ירושלים: **והלבנון** - זה בית המקדש: (כו) **ויתעבר ה'** - נתמלא חמה: **למענכם** - בשבילכם, אתם גרמתם לי. וכן הוא אומר (תהלים קו לב) ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם: **רב לך** - שלא יאמר הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן ומפציר. דבר אחר רב לך הרבה מזה שמור לך, רב טוב הצפון לך: (כז) **וראה בעיניך** - בקשת ממני (פסוק כה) ויראה את הארץ הטובה, אני מראה לך את כולה שנאמר (דברים לד, א) ויראהו ה' את כל הארץ:

שמות פרק לב פסוק י

וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיַּחַר אִפִּי בָהֶם וְאָכַלְתִּים וְאַעֲשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גְּדוֹל:

רש"י

הניחה לי - עדיין לא שמענו, שהתפלל משה עליהם, והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו, שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם:

שמות פרק לג פסוק יט

וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל טוֹבֵי עַל פְּנֵיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְקוֹק לְפָנֶיךָ וְחֲנִיתִי אֶת אֲשֶׁר אַחֲרָי וְרַחֲמֹתַי אֶת אֲשֶׁר:

רש"י

ויאמר אני אעביר וגו' - הגיעה שעה, שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות, לפי שאני רוצה וצריך ללמדך סדר תפלה, שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל, הזכרת לי זכות אבות, כסבור אתה, שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה, אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הצור, ואתה צפון במערה: **וקראתי בשם ה' לפניך** - ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות, וכסדר זה שאתה רואה אותי מעוטף וקרא י"ג מדות הוי מלמד את ישראל לעשות כן, ועל ידי שיזכירו לפני רחום וחנון יהיו נענני כי רחמי לא כלים: **וחנתי את אשר אחן** - אותן פעמים שארצה לחון - **ורחמתי** - עת שאחפוץ לרחם. עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה עתים לא אענה, אבל בשעת מעשה אמר לו (שמות לד י) הנה אנכי כורת ברית, הבטיחו שאינן חוזרות ריקם:

דברי דוד (ט"ז)

ואתחנן. אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם. כתב הרא"ם והשואלים מן נח מצא חן בעיני ה' שלא היתה מתנת חנם כי נאמר אחריו צדיק תמים היה בדורותיו, טועים הם בין חן לחינון כי חן בכ"מ ענין אהבה וחיבה ולא מתנת חנם. ולי נראה דגם שם היא מתנת חנם דאף על פי שזכר שם שהיה צדיק כו' מ"מ העולם נדון אחר רובו (קדושין מ.). ואמרינן נמי בפרק החובל (דף צ"ב) בהדי הוצא לקי כרבא, ואם כן גם נח היה ראוי ללקות עמהם אלא שנח מצא חן בעיני ה', והוא ג"כ מתנת חנם: לפי שאמר לו **וחנתי את אשר אחון**. יש לדקדק אם לא בא רש"י אלא לפרש מנין לו למשה לבקש מתנת חנם מה שאינו מן הדין קשה למה סיים רש"י א"ל בלשון ואתחנן שזה יתור לשון ברש"י. אלא נראה דלפי פירש"י זה לא הזכיר תפלה דואתחנן קאי על לשון חנם וחסר בפסוק שהתפלל ע"ז, וכן משמע ממ"ש ד"א זה אחד מעשר לשונות של תפלה משמע שלפירוש ראשון אין כאן לשון תפלה, ואם כן על כרחך צריך לומר דהכי קאמר דאני הוא שאתחנן, כלומר שאני הוא בעל החנם, וזה שייך אם נזכר במקום אחר בכתוב שיהיה אחד שיהיה בעל מקבל מתנות חנם, וע"ז שייך אני הוא האיש ועלי אמר הכתוב ההוא, וע"ז קשה היכן הוא אותו הכתוב, ואמר לפי שאמר וחנותי את אשר אחון דהיינו שיהיה אדם אחד שאחונן אותו במתנת חנם, ע"ז אמר ואתחנן כלומר אני הוא אותו האיש. כנ"ל נכון: